

«Қарауыл Қанай би ауылының негізгі орта мектебі» КММ

елісілді:

Ақмола облысының білім
басқармасының Зеренді ауданы
білім бөлімі» мемлекеттік
кеңесшісінің басшысы
Д.Ш. Кенжеболатова

7» 09 20 жыл

Бекітілді:

Педагогикалық кеңес

отырысында

Хаттама № 1 «19» 09 2024 жыл

«Ақмола облысының білім
басқармасының Зеренді ауданы
бойынша білім бөлімі Қарауыл Қанай
би ауылының негізгі орта мектебі»

КММ директоры:

Жетенова А.Б.

«Тоғызқұмалақ» үйірмесі

үйірме мұғалімі: Мырзат Б.

2024-2025 оқу жылы

Түсінік хат

«Тоғызқұмалақ» үйірмесіне арналған бағдарламасы

Авторлар: Шотаев М., Қаз. Рес.-ның «тоғызқұмалақ» федерация президенті Байменов Ә.,
Қаз.Рес.-ның «тоғызқұмалақ» Әлем чемпионы Айдос Санжар, Шәріпов С.

Тарихына шолу: Тоғызқұмалақ – қазақта кең тараған, өте қызықты, ойлы ойын. Қаратау қазбаларының арасынан табылған тас «казан» осы тоғызқұмалақты еске салады. Бұл ойын Қазақстанда, Монғолияда, Қарақалпақстанда, Өзбекстан қазақтарның арасында, алыс шетел Қазақстанның арасында қатты дамыған.

Бұл бас шынықтыратын ойынды біздің ұлттық «Тоғызқұмалақ» десе болғандай. 162 таспен ойналатын осы бір ойлы ойынның жоғалып кетпеуіне кезінде академик-жазушы Мұхтар Әуезов, халық артисі Қалибек Қуанышбаев, техника ғылымының кандидаты М. Ибраев пен шахматшы Е.Браундардың сіңірген еңбектері өте зор.

Қоғамымыздың іргетасын нығайту үшін бүгінгі жастарға үлгілі, өнегелі тәрбие беру - қазіргі міндеттердің бірі.

Оқушыда жалпы адамзаттық құндылықтар мен адамның айналадағы дүниемен жеке тұлғалық қатынасын (этикалық, эстетикалық, адамгершілік тұрғысынан) тәрбиелеу мақсатын халқымыздың мәдени рухани мұрасының, салт-дәстүрінің озық үлгілерін оның бойына дарыту арқылы жүзеге асыруға болады. Осымен байланысты бағдарлама халқымызға тән әдептілік, қонақжайлық, мейірімділік, т.б. сияқты қасиеттер, табиғатқа деген қарым-қатынасындағы қазақ халыққа тән ерекшеліктер. Жас ұрпақ қазақ халқының мәдениетімен, асыл мұраларымен ұлттық әдебиеттер арқылы танысып келеді. Халық ойынды тәрбие құралы деп таныған. Ойынды сабақта қолдану оқушылардың ой-өрісін жетілдірумен бірге, өз халқының асыл мұраларын бойына сіңіріп, кейінгі ұрпаққа жеткізе білу құралы.

Тоғызқұмалақ ойыны-өте қызық әрі терең ойлауды талап ететін, халқымыздың даналығын көрсететін ұлттық ойындарының бірі. Халқымызбен бірге жасасып келе жатқан тоғызқұмалақ ойыны қазір кең тарап, дамып, жетіліп келеді.

Халық педагогикасының адам, отбасы, өскелең жас ұрпақты тәрбиелеу туралы арман-мақсаттарын, орныққан пікірлерін, ұсыныстарын қамтып көрсететін педагогикалық идеялар мен салт-дәстүрлері өткен мен қазіргінің арасындағы байланысты көрсетеді. «Тоғызқұмалақ» спорттық үйірменің бағдарламасы 5-9 сыныптар оқушыларына арналып құрастырылған. Аптасына 3 сағаттан өтеді, жылына 102 сағат қарастырылған.

Мақсаты:

1. Тоғызқұмалақ ойынын туралы жалпы түсінік беру және ойнау ережелерін үйрету.
2. Оқушыларға халқымыздың ұлттық спорт ойынын үйрете отырып дүние танымын кеңейту, ой-өрісін дамытуға ықпал ету.
3. Белсенділігі мен қызығушылығын арттыру, ежелден келе жатқан 4000 жылдық тарихы бар ұлттық ойынды қастерлеуге және жалғастыруға тәрбиелеу.

Міндеті:

- ✓ Жаңа материалды меңгерту.
- ✓ Құрал жабдықтар интерактивті такта жабдықтары, тоғызқұмалақ тақталары, сызбалары.
- ✓ Арнайы тактада екі адам арасында ойналады;
- ✓ Жүріс ойыншылар тарапынан кезектесіп жүріледі;
- ✓ Жүрістің кімнің жасайтынын жеребемен немесе қарсыластардың келісімен анықталады;

- ✓ Тоғызқұмалақ ойынында құмалақтан басқа ойында бір рет қарсыластың отауын ұтып алуға да болады.
- ✓ Ойын аяқталуға жақындаған сайын әр ойыншының отауларындағы құмалақ таусыла бастайды, яғни ойын соңында қарсыластардың бірінің отауларында жүріс жасай алмайтын жағдай да кездеседі.
- ✓ «Тоғызқұмалақ» сабақтарына міндетті түрде қатысу;
- ✓ өзінің даярлығын арттыру және спорттық шеберлігін жетілдіру;
- ✓ спорттық бұқаралық бағытта өткізілетін шараларға белсене қатысу;
- ✓ мұғалімнің нұсқау кеңестерін пайдалана отырып, жаттығуларды өз беттерімен орындау;
- ✓ тоғызқұмалақ теориялық білімінің талаптарын білу және тәжірибе жүзінде қолдану

Күтілетін нәтижелер.

- Тоғызқұмалақ ойыны ұлттық ойын түрі ретінде мектеп оқушылары арасында кеңінен таратылады.
- Үйірме мүшелері тоғызқұмалақ ойынына машықтанады, мол тәжірибе жинайды.
- Осы ойын әдістерін үйрету арқылы ұрпақтар сабақтастығы жалғасады.
- Дарынды оқушылар іріктеледі.
- Аудандық байқауларға қатысу арқылы бұл ойын бұқаралық сипатқа ие болады

**«Тоғызқұмалақ» үйірмесінің 2024-2025 оқу жылына арналған
күнтізбелік тақырыптық жоспар**

к/с	Сабақтың тақырыптары	Сағат саны	Мерзімі	Ескертулер
1	Тоғызқұмалақ ойынының қағидасы, заңдылықтары, сөздігі.	1	04.09.2024ж.	
2	Тоғызқұмалақ ойынының ережелері, ойынның сипаты, мақсаты.	1	05.09	
3	«Тұздық» жариялау	1	06.09	
4	«Атсырау» жағдайы	1	11.09	
5	Жазып ойнау тәртібі	1	12.09	
6	Ойын сабағы	1	13.09	
7	Құмалақтарды өрістете білу	1	18.09	
8	Тактикалық тәсілдер. Комбинация құру.	1	19.09	
9	Жүрістердің санын есептеу жолдары.	1	20.09	
10	Жүрістердің дәлдігін есептеу жолдары.	1	25.09	
11	Этюдтерді шешу	1	26.09	
12	Ойын ортасы. Ойынның соңы	1	27.09	
13	Қандықақпан бастамасы.	1	02.10	
14	Арт отауынан жүріп қорғану жүйесі.	1	03.10	
15	Отауларға шабуыл жасау.	1	04.10	
16	Комбинация жасау.	1	09.10	
17	Бел бастамасы. Беласар бастамасы.	1	10.10	
18	Тектұрмас бастамасы. Көкмойын бастамасы.	1	11.10	
19	Мандай және арт бастамасы	1	16.10	
20	Қандықақпан бастамасы	1	17.10	
21	Тоғызқұмалақ әліппесі	1	18.10	
22	Жазу тәртібі	1	23.10	
23	Тоғызқұмалақ отауларының аттары	1	24.10	25.10
24	Тұздық бағалау көрсеткіштері	1	25.10	Мереке күн
25	Ойын бастамалары	1	06.11	
26	Ойын ортасы	1	07.11	
27	Ойын соңы	1	08.11	
28	Тоғызқұмалақ этюдтері	1	13.11	
29	Құрал жабдықтар	1	14.11	
30	Ойынды жазу тәртібі	1	15.11	
31	Тұздық алу ережесі	1	20.11	
32	Аттас отаулардан тұздықтың алынбауы	1	21.11	
33	Тұздықтың ойында бір рет алынуы	1	22.11	
34	Атсырау ұшыраған ойыншының қарсыласы қосымша қандай жүріс жасайды	1	27.11	
35	Ойын ережесін түсіндіру	1	28.11	

36	Ойынды жазып ойнау тәртібі	1	29.11	
37	Жүріс дәлдігі	1	04.12	
38	Жүріс саны	1	05.12	
39	Тоғызқұмалақ есептері	1	06.12	
40	2 құмалақ ұтып алуға арналған есептер	1	11.12	
41	3 құмалақ ұтып алуға арналған есептер	1	12.12	
42	4 құмалақ ұтып алуға арналған есептер	1	13.12	
43	5 құмалақ ұтып алуға арналған есептер	1	18.12	
44	Тұздықтың атқаратын қызметі	1	19.12	
45	Тұздық берудің ерекшеліктері	1	20.12	
46	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: комбинация	1	25.12	
47	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: шабуылдау	1	26.12	
48	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: қорғану	1	27.12	
49	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: байлау қою	1	09.01	
50	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: тұздық алу	1	10.01	
51	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: тұздық беру	1	15.01	
52	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: тұзақ құру	1	16.01	
53	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: айырбасқа шақыру	1	17.01	
54	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: жүріс қысқарту	1	22.01	
55	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: жүріс көбейту	1	23.01	
56	Тоғызқұмалақ бастамалары: «Тектұрмас» бастамасы	1	24.01	
57	Тоғызқұмалақ бастамалары: «Атөтпес» бастамасы	1	29.01	
58	Тоғызқұмалақ бастамалары: «Атсыратар» бастамасы	1	30.01	
59	Тоғызқұмалақ бастамалары: «Бел» бастамасы	1	31.01	
60	Тоғызқұмалақ бастамалары: «Белбасар» бастамасы	1	05.02	
61	Тоғызқұмалақ бастамалары: «Қандықақпан» бастамасы	1	06.02	
62	Тоғызқұмалақ бастамалары: «Қырғыз қорғанысы»	1	07.02	
63	Тоғызқұмалақ бастамалары: «Тараз және Зайсан қорғанысы»	1	12.02	
64	Тоғызқұмалақ бастамалары: «Көкмойын» бастамасы	1	13.02	
65	Тоғызқұмалақ бастамалары: «Маңдай» бастамасы	1	14.02	

66	Ойын ережесін түсіндіру	1	19.02	
67	Ойынды жазып ойнау тәртібі	1	20.02	
68	Жүріс дәлдігі	1	21.02	
69	Жүріс саны	1	26.02	
70	Тоғызқұмалақ есептері	1	27.02	
71	2 құмалақ ұтып алуға арналған есептер	1	28.02	
72	3 құмалақ ұтып алуға арналған есептер	1	05.03	
73	4 құмалақ ұтып алуға арналған есептер	1	06.03	
74	5 құмалақ ұтып алуға арналған есептер	1	07.03	
75	Тұздықтың атқаратын қызметі	1	12.03	
77	Тұздық берудің ерекшеліктері	1	13.03	
78	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсілдерді үйрену	1	14.03	
79	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: шабуылдау жолдарын үйрету	1	19.03	
80	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: қорғануды қолдану	1	02.04	
81	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: байлау қою	1	04.04	
82	Тоғызқұмалақ ойынындағы тактикалық тәсіл: тұздық алу	1	05.04	
83	Жүрістердің дәлдігін есептеу жолдары	1	09.04	
84	Жүрістердің санын есептеу жолдары	1	10.04	
85	Тактикалық тәсілдер	1	11.04	
86	байлау қою тәсілдері	1	16.04	
87	комбинация құру тәсілдері	1	17.04	
88	айырбасқа шақыру	1	18.04	
89	тұздық алу тәсілдері	1	23.04	
90	отауларға шабуыл жасау	1	24.04	
91	Ойын ортасына арналған ережелер	1	25.04	
92	Ойын бастамалары	1	30.04	01.05
93	Ойын аяғы	1	01.05	Мереке күн
94	Топ аралық жарыс өткізу	1	07.05	Мереке күн
95	Жүрістердің санын есептеу жолдар	1	08.05	07.05
96	Тоғызқұмалақ атаулары	1	09.05	Мереке күн
97	Екі жақ ойыншының жүрісі	1	14.05	09.05
98	10 құмалақтан 4 құмалақ ұту тәсілін үйренді	1	15.05	
99	Тұздық ашудың ерекшеліктерін үйренді	1	16.05	
100	Тұзақ құру әдісін үйренді	1	21.05	
101	Тұзақ құру әдісін үйренді	1	22.05	
102	Екі жақ ойыншының жүрісі	1	23.05	

Пайдаланатын әдебиеттер:

1. «Тоғызқұмалақ» Ә. Ақшораев
2. «Тоғызқұмалақ есептері мен этюдтері» М. Шотаев
3. «Тоғызқұмалақтың теледидарлық сабақтары» М. Шотаев
4. «Тоғызқұмалақ ұлттық ойыны» А.Ж. Куватов
5. «Тоғызқұмалақты бірге үйренейік» Д.И. Қапаев, С.К. Ақтаев,
А.Ж. Куватов